

YARATILIŞIN ÖYKÜSÜ OLARAK MEVLİD: MEVLİD VE MİTOLOJİ İLİŞKİSİ

Ahmet İÇLİ*

ÖZET

Kelime olarak doğum, doğum yeri ve doğum vakti anlamlarına gelen Mevlid, Peygamberimizin doğumun anlatıldığı bir edebi tür olarak, Arap ve Fars Edebiyatlarında olduğu gibi Türk Edebiyatında da varlığını bugünlere kadar devam ettirmiştir.

Türk Edebiyatında, Peygamberimizin doğum günü olan bu kutlu günü anlatan birçok eser yazılmıştır. Bunlar içinde Süleyman Çelebi'nin yazdığı mevlid, 15. Yüzyıldan bu yana halen ülkemizde değişik vesilelerle coşkuyla, bir ayın atmosferi içerisinde okunmakta ve dinlenmektedir.

Her doğum bir yarat(ıl)madır. Yaratılan tüm varlıklarda bir doğum süreci/aşaması tecrübesi vardır. Peygamberin doğumun ele alındığı eserde kâinatın yaratılışı/doğumu ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

Kutsal gelenek, en eski vahiy, örnek gösterilecek model anlamına gelen mitlerin işlevlerinden biri de insana, nesnelere/varlıkların kökenini göstermesidir. İnsan, miti yeniden anımsatılan ve yeniden gerçekleşme aşamasına getirilen olayların kutsal, coşku verici gücünün etkisine girmek anlamında yeniden tecrübe edip yaşar.

Mevlid'in Hz. Peygamberi konu edinen edebi türler arasında özel bir yeri bulunmaktadır. Mevlid(ler)de peygamberin doğumunun yanı sıra kâinatın yaratılışı ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Her iki doğumun/yaratılmanın iç içe işlendiği eser(ler), yaratılışın öyküsünü barındırmaktadır. Mevlid ile kutsal ve bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini anlatan mitolojik anlatılar arasında yaratılışın öyküsü yönüyle benzerlik bulunmaktadır.

Bu çalışmada Mevlid'in yaratma, yaratılışın seyri/aşamaları, yaratmanın ilk halini bilme ile ilgili verdiği bilgiler ekseninde mevlidin mitolojik yönü üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mevlid, Doğum, Yarat(ıl)ma, Mit, Mitoloji

MEVLİD, A STORY OF CREATION: RELATIONSHIP OF MEVLİD AND MITYHOLOGY

ABSTRACT

The Mevlid, the birth, birth place and birth time of the Prophet Mohammad described as a literary genre, as well as in Arabic and

---

* Yrd. Doç. Dr. Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, El-mek: aicli@hotmail.com.tr

Persian literature also has maintained its existence in Turkish Literature up today.

In Turkish literature there has been written many literary works that The prophet Mohammad's birth is described in. Mevlid, the master piece of Suleiman Chelebi, is still being read and listened with enthusiasm in a ritual atmosphere on different occasions in our country since 15th century.

Every birth is a miracle of a creation. All creators have a process and phase of the experience of birth. The birth of the prophet Mohammad dealt with in this volume contains information about the creation of the universe.

One of the functions of myths, which means the the sacred tradition, the oldest of revelation, exemplary model is to show the origin of the assets to human beings. Human being lives myths, in sense of entering transmitter power of enthusiasm that brought to the stage of re-occurrence and re-reminded of events.

Mevlid or Qur as known in English, has a special rank among the literary genres, focusing on the prophet Mohammad. These literary genres, as well as the birth of the Prophet Mohammad, contain information about the creation of the universe. Both the birth and creation was committed with the work, contains the story of creation. To describe how a reality passed through life, describing holy items and being the story of creation, Qur and mythological narratives have some similarities.

In this academical article the mythological aspect of will be examined in the creation circle that the stages of creation will be seen first.

Key Words: Mevlid/Qur/Zhuhr, Birth, Creation, Myth, Mythology

1. Giriş

İnsanlığın dünya serüvenindeki doğumu/varlığı, varlık âleminin çok küçük bir sürecini/yerini kapsamaktadır. Bugünkü varlığın tarihsel süreci fazla değildir. Fakat dünyanın ve güneş sisteminin varlığı, en önemlisi galaksilerin ve tüm sistemlerin varlığının hesap analizi çok derindir. İnsanoğlunun dünyada bireysel olarak doğumunun/varlığının sürecine bakıldığında ilk etapta anne ve baba görülür. Fakat bu doğum anne ve baba ile gündeme gelmeyip onların da anne ve babalarına, nihayetinde varlığın yeryüzü serüveninin mekânı olan dünya ile olan iletişimine de bağlıdır. Ayrıca dünyanın da bağlı bulunduğu sistemin etkilerini göz ardı etmemek lazımdır.

İnsanlığın doğumuna etki eden bu varlıklar onun yaşam sürecini de etkiler. İnsanoğlu, hayatı boyunca yalnızca kendi döneminden değil, kendinden önceki medeniyetlerden, insanların yaşam tarzlarından, felsefelerinden ve psikolojik yönlerinden de izler taşır. Daha da önemlisi doğumuyla beraber gün yüzüne çıkan kolektif bilincin göstergesi haline gelir. Bu da sadece kendi atalarından değil, diğer tüm ırkların hatta varlık âlemindeki diğer varlıkların özellikleri şeklinde görülebilir.

Yeryüzü macerasıyla başlayan yaşam formunda, varlık âleminin tüm unsurları, bir etkileşim/iletişim içindedirler. Bizden önce de var olan etkileşim, insanlığın penceresinden yeniden açıklanmaya başlanmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Varlığın sorgulanması, nereden ve nasıl geldiği felsefi soruları her zaman için insanların zihnini meşgul etmiştir. Bu konuda felsefeciler çeşitli görüşler bildirmişlerdir. Ayrıca varlığın/yaratılışın seyri konusunda dinlerin de açıklamaları bulunmaktadır. Çok eski zamanların bilgilerini içeren mitolojik anlatılar, efsaneler, destanlar, hikâyeler ve romanlar da söz konusudur.

Varlık bilgisi, dünyada insanların varlığından beri çeşitli isimlendirmelerle anlatılmış/yazılmıştır. İslam tasavvufunun/tasavvuf felsefesinin amacı, varlığı sorgulamaktır. Son ve kâmil dinin asıl kaynağının ve bu kaynağın akarı olan peygamberinin bilgileri ekseninde gündeme gelen varlık bilgisi, çeşitli eserlerde bulunmaktadır. Kâinatın/feleklerin varlığı ve yaratılma serüvenleri hakkında bilgilerin sunulduğu eserlerin yanında bu dinin tebliğini yapan peygamber hakkında da çeşitli eserler yazılmıştır. Özellikle tasavvuf felsefesi ekseninde, varlığın/yaratılışın serüveni ile âlemlerin rahmeti olan zatın birlikte işlendiği eserler de bulunmaktadır. Hem âlemlerin yaratılması hem de Hz. Muhammed'in doğumunun paralel bir şekilde işlendiği bu eserler, İslam etkisinde gelişen edebiyatlarda "Mevlid" olarak bilinmektedir.

Doğum kelimesi, var olma, varlık kazanma ile paralel anlamlar taşır. Her doğum bir yarat(ıl)madır. Yaratılan tüm varlıklarda bir doğum süreci/aşaması/tecrübesi vardır. Peygamberin doğumun ele alındığı bu eserlerde kâinatın yaratılışı/doğumu ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Her iki doğumun/yaratılmanın iç içe işlendiği bu eserlerin okunmasında/dinlenmesinde beliren atmosfer, kökene dönüşü ve yeniden doğuşu da sembolize eder.

"Kutsal gelenek, en eski vahiy, örnek gösterilecek model" anlamına gelen mitlerin işlevlerinden biri de insana, nesnelere/varlıkların kökenini göstermesidir. İnsan, miti yeniden anımsatılan ve yeniden gerçekleşme aşamasına getirilen olayların kutsal, coşku verici gücünün etkisine girmek anlamında yaşar. Bu çalışmada Mevlid'in, yaratılışın seyri/aşamaları ve yaratmanın ilk halini bilme izlekleri üzerinde durulacaktır. Edebi eser olarak Mevlid ve içeriği hakkında verilecek olan kısa bilgiler bu izleklerin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

2. Mevlid Hakkında Tanıtıcı Bilgi

Sözcük olarak "doğum, doğum yeri ve doğum vakti" anlamlarına gelen Mevlid¹, Hz. Peygamberin doğumun anlatıldığı bir edebi tür olarak, Arap ve Fars Edebiyatlarında olduğu gibi Türk Edebiyatında da varlığını bugünlere kadar devam ettirmiştir.

Türk Edebiyatında, Hz. Peygamberin doğum günü olan bu kutlu günü anlatan birçok eser yazılmıştır. Bunlar içinde Süleyman Çelebi'nin yazdığı mevlid (eser), 15. Yüzyıldan bu yana halen ülkemizde değişik vesilelerle coşkuyla, bir ayın atmosferi içerisinde okunmakta ve dinlenmektedir².

Mevlid, terimsel anlamda, İslam edebiyatı ve sanatında Hz. Muhammed'in doğum yıldönümünde yapılan törenlere verilen isim ve bu törenlerde okunmak üzere yazılmış eserlerin ortak adıdır. Terim anlamı dışında, ayrıca, tasavvuf çevrelerinde ve İslam coğrafyasında velilerin doğum yıl dönümlerini de kapsayacak şekilde geniş bir anlam kazanmıştır.

Çalışmamızda mevlid(ler)in yaratma ile ilgili verdikleri bilgiler ile mitolojik anlatılarla olan benzerlikleri üzerinde durulacağı için mevlidlerin bibliyografik, edebi veya tarihi düzlemleri

¹ Sözlükte, insanın doğduğu yer, doğma, dünyaya gelme zamanı olarak geçmektedir. Ayrıca terimsel anlam olarak da; Hz. Muhammed'in doğumunu anlatan esere karşılık gelmektedir. Bkz. (Devellioğlu 2010, 739)

² Esasen Resûlullah'ın doğum yıldönümünü kutlama maksadıyla başlayan mevlid töreni giderek, Kadir, Mi'rac, Regaib ve Berat gecelerinde veya sünnet, evlenme, ölüm, deprem gibi önemli olaylar vesilesiyle yapılmaya başlanmış ve toplumsal geleneğimizde yer alan önemli bir dini-kültürel öge olmuştur (İslam ve Toplum 2008, 480).

üzerinde fazla durulmayacaktır³. Ancak en çok okunan ve en çok beğenilen mevlid olan Süleyman Çelebi'nin "Vesiletü'n-Necât"⁴ üzerinde durulması gereken bir çalışmadır.⁵

Süleyman Çelebi eserini H.812-M. 1409'da tamamlamıştır. Eser, peygamberin ahlakı⁶, yaratılışı ile ilgili bilgileri barındırmaktadır. Mevlid, manzum ve muhtasar/özet bir Siyer-i Nebî olarak nitelendirilebilir (Algül 2008, 120).

Mevlid üzerinde Kur'ân ve hadis altyapısı yönüyle de çeşitli incelemeler yapılmıştır. Bu çalışmalarda Mevlid'in Kur'ân ve Hadis'ten faydalanmışlığı üzerinde durulmuştur. Yapılan her iki analizde de Mevlid'in Kur'ân ve Hadis altyapısı açısından zengin olduğu ve muhtevasının Kur'ân ve Hadis'e aykırılık arz etmediği açıklanmaya çalışılmıştır (Aslantürk, 2010), (Karacabey, 2010). Ayrıca İslam ilimlerinden akaid ve kelam açısından da Mevlid'in İslamî zemini tahlil edilmiş olup bu açıdan da sağlam olduğu belirtilmiştir. Bu yönüyle mevlid, "tarih boyunca birbirleriyle sürekli çatıştıkları gözlenen kelam ve tasavvuf düşüncesini cem ve telif eden müteşerri sufi bir din âliminin terennümleridir" (Kılavuz 2010, 292).

Mevlid, İslam medeniyeti çerçevesinde İslam dini ile bütünleşerek ananeleşmiştir (Pekolcay 2005, 9). Mevlid'in bidat ve adet şeklinde iki değerlendirilmesi bulunur. Mevlid'in bidat olduğu görüşü de iyi ve kötü eksenindedir. Yani iyi bir bidat telakkisi gibi fena bir bidat olduğunu savunanlar bulunmaktadır. Ayrıca güzel bir adet olduğu görüşü de yine İslam âlimlerince dile getirilmiştir.⁷ Eser ayrıca İslam tasavvufunun şer'i hükümler ile örtüşen özelliklerini de barındırır. Mevlid türünün gelişme seyrine bakıldığında "bu türün tören çerçevesinin tasavvuf içinde geliştiği" (Pekolcay 2005, 13) görülür. Pekolcay'ın belirttiği gibi, eserin dini çerçeveden ele alınması halinde Süleyman Çelebi'nin, eserde "her beyitte İslami inanç sisteminin kelime, mefhumlarını yerince kullandığı görülür" (2005, 15). Ayrıca eserde tasavvuf'un, Divan Edebiyatına mal olmuş remizleri, çok başarılı bir şekilde kullanılmıştır.

Çok okunmanın yanı sıra Mevlid için şerhler yapılmıştır. Klasik bir şerh çalışması olan Gülzar-ı Aşk (Vassaf 2006) bunlardan biridir. Mevlid üzerinde çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan birisi de Mevlid'in bir vuslat şiiri olarak değerlendirilebileceği yönündedir (Kurnaz 2007). Vesiletü'n-Necât "bütün yönleriyle tetkik edildiği takdirde sehl-i mümteni olarak vasıflandırılacaktır tezini ileri süren Pekolcay'ın (2005, 15) ve "Vesiletü'n-Necat, tarihi, dini bir hikâye veya sıradan bir metin değil, yorumlanması gereken bir metindir" (Tatcı 2007, 268) ileri görüşlü ifadeleri çerçevesinde bütün yönleriyle, bütün özellikleriyle birer birer inceleme alanına dâhil edilmelidir.

Çalışmamız yaratılışın aşamaları, yaratmanın ilk halini bilme çerçevesinde mevlidin mitolojik yönüne ışık tutma amacındadır. İnancımız odur ki daha verimli çalışmalara bir yol açılın.

³Mevlid'in değişik ülkelerde değişik dillerde yazılmış telif ve çeviri mahiyetinde birçok örneği bulunmaktadır. Bu konuda çeşitli bilimsel çalışmalar bulunmaktadır. Çalışmamızın mahiyeti gereği bu bilgi ile yetinildi. Geniş bilgi için bkz. (Okıç, 1976), (Kızıl 2012), (Kemikli & Çetin, 2010), (Kara & Kemikli, 2007) (Mazıoğlu, 1974), (Fuchs & Pekolcay, 1997), (Özel, 2004), (Şeker, 2004), (Aksoy, 2004), (Pekolcay, 2004), (Pekolcay, 2005), (Ceyhan, 2000), (Bektaş, 2011), (Alıcı, 2009), (Algül, 2008).

⁴Vesiletü'n-Necat büyük oranda Âşık Paşa'nın "Garibname"sinden ve Mustafa Darir'in Siretü'n-Nebisi ile benzerlik gösterir. Geniş bilgi için bkz. (Yavuz 2007, 71,76)

⁵Mevlid'den yapılan alıntılar Necla Pekolcay'ın hazırladığı eserden alıntılanmıştır. (2005). Yapılan alıntı metnin sonunda gelen parantez içindeki rakam/sayı, alıntının yapıldığı sayfayı göstermektedir. Bu cinsten yapılan alıntıların dipnotta gösterimi de aynı şekildedir. Aşağıdaki örnekte bunun ilk kullanımı söz konusudur. Eserin tam künyesi ise kaynakça bölümünde verilmiştir.

⁶"İşit indi nice virmiş ol Celil/Mustafa'nın hulk-ı evsaf-ı Cemil/Hulku anun cümle Kur'an hulkı idi/Ana ol ahlak kamusu hulk idi" (35), "Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin" (Kur'ân 68/Kalem, 4).

⁷Bidat meselesi için bkz. (İslam ve Toplum 2008, 480-482)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Mevlid'in mahiyetini ve mitoloji ile arasındaki ilişkiyi açıklamadan önce Mevlid'in ilk dört bölümünde geçen Allah'ın varlığı ve âlemle olan münasebeti, âlemin yaratılışı, Nûr-ı Muhammedî ve Hz. Peygamberin insan/varlık hayatındaki önemine değinmek yerinde olacaktır.

3. Varlığın Ashı ve Yaratma Aşamalarının Mevlid'deki Görünümü

3.a. Allah'ın Varlığı ve Tekliği

Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın varlığı, tekliği ve âlemi/varlığı/kâinatı yarattığına dair sayısız ayet bulunmaktadır.⁸ Peygamberin de bu konuda söylediği hadisler mevcuttur. "Allah vardı, Ondan önce başka bir şey yoktu" (Canan, 329) hadisi, varlık âleminin evvelinde Allah'ın olduğuna dair söylenmiş hadislerden birisidir. Mevlid'de Tevhid bölümünde verilen bilgiler de Allah'ın varlığı, tekliği ve tüm âlemi yaratması gibi bilgiler Kur'an ve Hadis ile paralellik arz etmektedir:

Birdir O birliğine şek yokdurur

Gerçi yanlış söyleyenler çokdurur

Cümle âlem yok iken O var idi

Yaratılmıştan Gani Cebbâr idi

Yok iken var eyleyen çün Oldurur

Kudretinden cümleyi O oldurur

Var iken O yok idi ins ü melek

Arş ü ferş ü ay ü gün hem nüh felek

Sun' ile bunları O var eyledi

Birliğine cümle ikrâr eyledi

Kudretin izhâr ederek O Celil

Birliğine bunları kıldı delil

Bâri ne hâcet kılarız sözü çok

Birdir O (ki) Ondan artık Tanrı yok (54)

3.b. Allah'ın Âlemi Yaratması ve Âlemle Olan Münasebeti

Mevlidin "Fi Beyâni fitrati'l-âlem" başlığını taşıyan üçüncü bölümünde Allah'ın varlığı ezeli ve ebedi oluşu, birliği, tekliği ile ilgili bilgilerle beraber âlemleri yaratması ve âlemlerle olan münasebetine dair ifadeler yer verilmiştir. Allah'ın âlem ile münasebeti ve rabliği konusunun işlendiği bölümler, Allah'ın âlemlerden münezze ve müstağni olduğu ekseninde, İslam'ın temel inanç esaslarına sıkı sıkıya bağlılık içindedir. İslam felsefesinde önemlilik arz eden Vahdet-i Vücûd (varlığın tek bir öze bağlılığı) felsefesiyle, İslam dini ile ve Allah'ın varlığı ile taban tabana zıtlık arz eden Panteizm'in reddinin ifadeleri takdire şayandır:

Evvel andık O'nu ki evveldir Ol

Evveline bulmadı hiç akl yol

Evvelin evvelidir bî-gümân

⁸ Bu konuda verilebilecek ilk örnek ihlâs suresidir: "De ki: "O, Allah'tır, bir tektir. Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır; O, hiçbir şeye muhtaç değildir.) O'ndan çocuk olmamıştır (Kimsenin babası değildir). Kendisi de doğmamıştır (kimsenin çocuğu değildir). Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir." (Kur'an, 112/ İhlas,1-4)

Ahirin hem âhiridir câvidân
Hem tasavvurdan münezzeh Haktır O
Âlem üzre Hâkim-i mutlaktır O
Gerçi yoktan bunları var eyledi
Kudretin bunlarda izhâr eyledi
İlle müstağni dürür bunlardan Ol
O'na hiç assı ziyân yok az u bol
Bu cihân olmasa hiç noksanı yok
Olsa dahi nesne artmaz az ve çok
Bir kez "Ol" demek ile oldu cihân
"Olma" derse geri yok olur hemân
Yer ve gök içre dahi her ne ki var
Oldu Hak emri ile tuttu karar
Cümle mahlûkat O'nun emrindedir
Cümle zerrat O'nun ile zindedir
Her ne ki var âşikâre ve nihân
Yer ve gök arş ü ferş ü ins ü cân
Çünkü bunlar bir işaretle olur
Bunlar olmaz ise nesi eksilür
Bunlar olmasa yine o idi O
Her neye O "ol" dedi O oldu o (58-60)

3.c. Allah'ın İlk Yarattığı Varlık: Nûr-ı Muhammedî

Allah'ın varlığı ve yaratma işlemine başlamasından sonra, dördüncü bölüm olan "Fi Beyân-ı fitrati Ruhi Muhammed aleyhisselam" başlığında bu yaratışın ilk örneğinin açıklanması ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Âlemin yaratılma serüveninin anlatıldığı bölümde Hz. Peygamberin, Allah tarafından yaratılan ilk varlık olduğu belirtilir. Bu bölümde Hz. Peygamberin ruhunun yaratılan ilk varlık unsuru olmakla birlikte tüm varlığın/kâinatın yaratılmasının yegâne sebebi ve bu cevherin/ruhunun da her şeyin aslı olduğu üzerinde durulur.

Bu bölümde, Allah'ın yaratmış olduğu ilk varlığın Hz. Peygamberin ruhu olduğu, peygamberin, varlığın/kâinatın yaratılmasında öncül varlık olduğu ve bu yönüyle de kâinatın rahmi (rahmeti) olduğu bilgisi yer almaktadır.

Çünkü Hak evelliğin bildin ayân
Dinle imdi kılâyın sun'un beyân
Hak Telâlâ ne yarattı evvelâ
Cümle Mahlûktan ki önden ola
Hem sebep olmuş ola bu varlığa

Turkish Studies

*Aşk ile dinleyeni Hak yarlığa
Mustafa ruhunu evvel kaldı var
Sevdi onu O Kerîm ü Girdigâr
Her ki doğru ümmet olur bil O'na
O'nun ile var olur Hak'tan yana
Ondan oldu her nihân ü âşikâr
Arş ü ferş ü yer ve gökte ne ki var
Ger Muhammed olmasa idi ayân
Olmaycağı zemîn ü âsumân (60-62)*

Bu bölümde ayrıca Hz Muhammed'in son peygamber olmakla birlikte, Allah'ın varlığından sonra yaratılan ilk cevher olması yönüyle her şeyin aslı olduğu bilgisi de bulunmaktadır:

*Suretâ gerçi Muhammed son idi
İlle manada kamudan ön idi
Bunca varlığa sebep hem O imiş
Âlem Ol olduğu için olmiş (68)*

3.d. Nûr-ı Muhâmmedî ve Kâinatın Doğumu

Özelde Vesiletü'n-Necât, genelde ise diğer mevlidlerin fikri temelini Hakikat-i Muhammediyye diye ifade edilen; varlığın sebebinin ve merkezinin Sevgili Peygamberimiz olduğu düşüncesi teşkil eder" (Hatiboğlu 2007, 103). "Sen olmasaydın, sen olmasaydın bu felekleri halk etmezdim" (Eraydın 2004, 96) hadis-i kutsîsi, Muhammed'in varlık âleminde, yaratma fonksiyonundaki işlevinin ne derecede yüksek olduğunun belirtilmesi adına kayda değerdir.

Nur-ı Muhammedî vücuda gelmeseydi bütün âlem, ademde/yoklukta kalırdı (Eraydın 2004, 104). Hz. Muhammed, kâinatın sebebi, hilkatin evvelidir (Eraydın 2004, 95). Mevlid'de varlığın ilk serüveninde, yaratmanın aşamalarının anlatıldığı bölümde Allah'ın en evvel yarattığı varlığın tanıtıldığı dizelerde/söylemlerde⁹, Hz. Muhammed'in varlığın özü, müsebbibi olma yönüyle Allah'ın nurunun bir yansıtıcısı olduğu vurgulanmaktadır.

Nûr-ı Muhammedî'nin yaratılışın öyküsünde önemli bir yeri olması hasebiyle bu tabirin bir nebze de olsa açıklanması gerekmektedir.

Nûr-ı Muhammedî, Hz. Peygamberin âlemin yaratılışından önce mevcut bir varlık olduğunu ifade için kullanılan bir ıstılahtır. (Massignon 1997, 362).

Kâinatın yegâne rabbi, Kur'ân-ı Kerim'de "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik" (Kur'ân 33/Enbiyâ, 107), 'Rahmetim ise her şeyi kapsamıştır" (Kur'ân 7/Araf, 156) buyurarak bu lütfun peygamberden zuhur ettiğini tebliğ etmektedir. Hz. Muhammed, hakikati ile yaratılmış her şeyi kuşatır (Sargut 2011, 23). Bu açıklamalar ekseninde bakıldığında eserde geçen, kâinatın yegâne sahibi ve yaratıcısı olan Allah'ın âlemleri yaratması, onu âlemlere rahmet

⁹ Diğer mevlid metinlerinde de buna benzer söylemler bulunmaktadır: "İbtidâ halk etdi nûr-ı Ahmedî/Bâis-i rahmet vücûd-ı sermedi/Cevher-i nûr-ı Muhammed Mustafa/Oldı hilat-bahş-ı âlem bâ-sefâ" (Bektaş 2011,794); "Rûz-ı ezel evvel halk-ı ilâh/Nûr-ı Muhammed idi kim ibtidâ/Zat-ı Muhammed idi sırr-ı vücûd/Sırr-ı Muhammed idi asl-ı usûl" (Ceyhan 2000, 113).

kılması, yaratılışın ilk aşaması hakkında bilgi vermektedir. *Tasavvuf Felsefesinin*¹⁰ varlık bilgisi ekseninde var olan yedi iniş veya beş hazerat çerçevesinden bakıldığında ise Hz Muhammed'in varlığı ikinci aşamadır ki bu da ilk taayyündür. Asli birinci aşama ise Allah'ın varlığıdır. Kütüb-i Sitte'de âlemin yaratılışı bölümünde Nur-ı Muhammedî hakkında şu bilgiler geçmektedir:

“Varlık âlemi İslam dininde Nur-u Muhammedî tabir edilen bir ilk maddeden yaratılmıştır, Kadir olan Yaratıcı ol emri ile an-ı vakitte yaratılış ağacının çekirdeği durumundaki Nûr-u Muhammedî'den ilk varlık filizini ortaya çıkarmış, bu filiz tıpkı bir ağaç gibi inkişaf edip serpilerek, sonunda insan meyvesini verecek kemâle ermiştir. Peygamberimiz, yaratılışın bu tekâmül seyri içerisinde meyvelerin meyvesidir” (Canan, 328).

Tüsterî, Allah yer ve göklerin nurudur¹¹ ayetinin tefsirinde bulunurken söz konusu nurdan maksadın Hz Muhammed olduğunu beyan eder (Uludağ 2007,184). Tefsirü'l-Kurâni'l-azim isimli eserinde Allah'ın ilk defa Hz. Muhammed'i kendi nurundan yarattığını belirtir (Demirci 1997, 179). Ayrıca Demirci; Aclûnî, Tirmizi Müsned kaynaklarını kullanarak “Allah ilk defa benim nurumu yarattı” ve “Âdem toprakla su arasında iken ben peygamberdim” hadislerinin hakikat-ı Muhammedî'ye işaret ettiğini belirtir (Demirci 1997,180). Hz. Muhammed, “bütün varlıkların hakikatlerini ihtiva eder” (Eraydın 2004, 101). Varlık âlemindeki tüm yaratılmışlar/var olanlar, Hz. Muhammed'in hakikatinden, bir diğer ifade ile Allah'ın/Hakk'ın ondaki tecellisinden varlık alanına dâhil olmuşlardır. İşte tam da burada Hz. Muhammed'in tüm kâinatı ayakta tutan mukaddem varlık olduğu anlaşılır. Ki bu temeli Allah kurmuştur.¹²

İlk yaratılan nur olmakla Hz. Muhammed'e “ruhların atası” (Uludağ 2007, 185) denir. “Hz. Peygamber'in üç mühim hadisi vardır. ‘Allah'ın yarattığı ilk şey akıldır’, ‘Allah'ın yarattığı şeylerin ilki kalemdir’ ve ‘Allah'ın yarattığı ilk şey senin peygamberinin ruhudur ey Cabir’. Eğer bu üç yorum aynı olmasa ve üçü de peygamberin ruhu olmasa ki onun adı hakikat-i Muhammedî'dir, Hz. Peygamber bu hadisleri beyan etmezdi. Görülüyor ki üçü tek varlıktır ve Peygamber zâtî tecellidir. Allah, Hz. Muhammed'i zatının tecellisi için zatının nurundan yaratmıştır” (Sargut 2011, 24-25).¹³

Nûr-ı Muhammedî de akl-ı evvelin diğer adıdır (Gibb 1999, 62)¹⁴. Hz. Muhammed, ilk yaratılan nur olarak, akl-ı evvel, kalem ile sembolize edilmiştir. Sunar, “gerçek felsefe” terimi ile desteklediği *Tasavvuf Felsefesinde* yedi inişin ikinci mertebesi olan ilk taayyünün Nûr-ı Muhammedî olduğunu açıklar. Bu mertebe, Allah'ın zatını, sıfatlarını ve bütün varlıklarını birbirinden ayırmaksızın toplu olarak bildiği mertebedir. Bu mertebeye Muhammed'e ait hakikat, hüviyet ve mutlak ilim mertebeleri de denir (Sunar 2003, 49).

¹⁰ Bu tabir Cavit Sunar'ın kendi kitabına verdiği isimdir. Sunar bu çalışmasında Tasavvuf'un amacının varlıktaki tek hakikati aramak olduğu ve her şeyin onunla kaim olduğu bilincine varmayı, tasavvuf felsefesi olarak nitelendirmektedir. (2003)

¹¹ “Allah, göklerin ve yerin nurudur” (Kur'an 24/Nur, 35)

¹² “Bildiniz ki O Muhammed ne imiş/Dahı bunda gelmeden nerde imiş/Suretâ gerçi Muhammed son idi/İlle manada kamudan ön idi/Manada çünkü mukaddemdir Resûl/Hem hakikat o durur asl-ı usul/Bunca varlığa sebep hem O imiş/âlem Ol olduğu için olmuştur” (Pekolcay 2005, 68).

¹³ Hz. Muhammed: “İlk yaratılan aklımdır” (Sunar 2003, 85), “Allah'ın yarattığı ilk şey senin peygamberinin ruhudur ey Cabir! Sonra Arş'ı ondan yarattı. Sonra bütün âlemi Arş'tan yarattı” (Sargut 2011, 33).

¹⁴ Nûr-ı Muhammedî kavramının/algısının gelişmesinde Gazâlî, Sühreverdi, İbn Arabî, Konevî, Fenârî, Dâvud-ı Kayserî gibi isimlerin yanı sıra Süleyman Çelebi'nin de adını anmak lazımdır (Uludağ 2007, 186). Nûr-ı Muhammedî için çeşitli Tasavvufî kaynaklara bakılabilir. Mahmut Erol Kılıç'ın Hakikat-i Muhammedî'ye (2007), Schoun'un “Hz. Muhammed'in Manevi Manası” (2007) başlıklı yazıları ve Arslan'ın Nur-ı Muhammedî meselesini de içeren bir çalışması bu açıdan kayda değerdir. (2009, 195-219)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Hakikat-i Muhammedîye'ye ontolojik açıdan da bakılabilir. Allah'tan başka hiçbir varlık, daha varlık elbisesi giymemişken, Allah nur-ı Muhammedî'yi yaratmıştır. Bütün varlık/kozmos/kâinat bu nûrdan/hakikâten yaratılmıştır.

3.e.Rahmet Peygamberinin İnsan/Varlık Hayatındaki Yeri

Mevlid, yaratmanın aşamalarını anlatmaktadır. Bu aşamalardan birisi de peygamberin nurunun yaratılmasıdır. Âlemin özünün peygamberinin nuru ile yaratılmasında önemli hikmetler bulunmaktadır. Bu hikmetlerin çerçevesine giriş için halk kelimesinin kavramsal analizine kısaca bakmak yerinde olacaktır. Ardından ise rahmet kavramı üzerinde durularak peygamberin varlık âlemine rahim olma özelliğine değinilecektir.

“Halk(etmek) kelimesi Türkçede “yaratma-yaratılma” (Devellioğlu 2010, 366) şeklinde tercüme edilmektedir. “Halk” ve “Hulk” kelimeleri aynı kelimedir. İki kök de aynıdır. “Hulk” ve “Ahlak” kelimelerinin de birbirinin müştakı olması ekseninde açıklamalarda bulunulduğunda yaratılış ve ahlak kelimelerinin anlam olarak birbirleri ile aynı olduğu görülür¹⁵.

Hz. Peygamber, müminlerin ideali olagelmıştır (Schimmel 2004, 229). İdeal olmak, olgunluk ve kemâl kavramlarıyla eşdeğerlik arz eder. İslam tasavvuf felsefesinin en önemli terimlerinden biri olan *İnsan-ı kâmil* ruhsal ve bedensel anlamda Hz. Peygamberde tecelli etmektedir. İbn Arâbî'ye göre Hz. Peygamber insan-ı kâmidir (Schimmel 2004, 239).

“*Hem dahi Kur'an'da öğdü O Kerim/Dedi ki sensin ala hulkin azim*” (116) ifadelerine kaynaklık eden “Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin” (Kur'an 68/Kalem, 4) ayeti bir anlamda Hz. Peygamberin yaratılışının yüceliğini de izah etmeye çalışmaktadır.

Yaratılış üzerinde olmak/yaratılışın yüceliği demektir. Ahlak kelimesi, “hulk, hilkat” ile aynı köktendir. Hz. Peygamberin yaratılışının yüceliği, büyüklüğü üzerine yüce yaratıcının kullandığı ifadelerden de anlaşıldığı üzere Hz. Peygamberin varlığı/yaratılışı/ahlakı yüce/azim bir olaydır.

Kâinatın yegâne rabbi, Kur'an-ı Kerim'de “(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik”(Kur'an 33/Enbiyâ, 107),“Rahmetim ise her şeyi kapsamıştır”(Kur'an 7/Araf: 156) buyurarak bu lütfun peygamberden zuhur ettiğini tebliğ etmektedir. Hz. Muhammed, hakikati ile yaratılmış her şeyi kuşatır (Sargut 2011, 23). Her şey rahmetten meydana gelmiştir. (Chittik 2011.) Allah'ın rahman ismi, genel kapsamda bir anlam taşır. Bu kapsamlılık yaratma açısından (İbn Arabî 2010, 41). Rahmet, “eşyayı mevcut kılma, onlara varlık verme fiili”dir (İzutsu 2005, 164). Rahmet, vücut ile eşanımlıdır. Rahmet etmek de karşılıksız ihsan yoluyla varlık bahşetmek demektir. Bu da İbn Arabî için Kur'an'daki ‘Rahmetim ise her şeyi kapsamıştır’ (Kur'an 7/Araf, 156) mealindeki ayetin anlamıdır.

Yunus Emre'nin Hz. Peygamberin yaratılışı ile ilgili söylemlerinin bulunduğu bir manzumesinde geçen er, rahmet gölü sembollerinden de anlaşıldığı üzere er ve rahmet gölü Hz. Peygamberi sembolize etmektedir (Güler 2006, 64). “Rahmet (nur) gölünden çıkan kuş, yani Nûr-ı Muhammedî olan er silkinmiş ve etrafa su damlaları, yani nur saçılmıştır” (Güler 2006, 71).

Anne karnı rahim olmakla¹⁶ yeni bir varlığa mekân olmakta iken, Muhammed, âlemlere rahmet olmakla tüm varlığa ev sahipliği yapmaktadır. Çocuk, yeni varlık, anne karnında, olgunlaşır, belirli bir seviyeye gelir. Varlığı, vücudu tamamlanır. Hz. Peygamber de âlemlere rahmet olmakla tüm varlığın olgunlaşması için, bir insan-ı kâmil olarak onlara yer tahsis eder.

¹⁵ Hulk: Huy, tabiat; çoğulu ahlak'tır. Ahlak: Ahlak; insanda bulunan ruhi ve zihni haller. Bkz. (Devellioğlu 2010, 19, 366, 436); “hilkat” yaratılma, yaradılış, tabiat, fitret (Devellioğlu 2010, 425)

¹⁶ Rahim kelimesi ve müştakları için bkz. (Devellioğlu 2010, rahm, rahim, rahîm ve rahmet maddeleri s.1021-1022)

İnsanlar çok erken doğar, henüz dünyayla karşılaşmaya hazır değillerdir. Genellikle tehlikelerle dolu bir evrene karşı onları savunacak tek şey koruması altında rahim döneminin geçirildiği annedir. Bu yüzden bakıma muhtaç çocukla annesi, doğum katastrofundan sonra yalnız fiziksel olarak değil, psikolojik olarak da (aylarca) ikili bir birim oluşturur (Campbell 2010, 16). Rahim kelimesinin “rahmet” mastarı ile ilişkisi çerçevesinden bakıldığında Muhammed’in tüm âlemlere rahmet olarak gönderilmesi¹⁷ bir anlamda Hz. Muhammed’in tüm âleme “rahim”lik yaptığı ekseninde bazı açıklamalarda bulunulabilir. Varlığın ilk yaratılan nuru olan Muhammed’in oluşturuculuk, dönüştürücülük, değiştiricilik (nübüvvet de dâhil) misyonu ile âlemlere rahmet olarak gönderilmesi arasında paralellik bulunmaktadır. Rahmet kelimesine “merhamet” ekseninde de bakıldığında acıma, affetme hatayı düzeltme imkânı tanıma özellikleri ile yine “rahim” kavramında “anne” özellikleri ile uyuşmaktadır. Campbell’ın doğum ve doğum sonrası hem fiziksel hem de psikolojik olarak çocuğun anneye olan ihtiyacına dair söylediklerine bakıldığında Hz. Muhammed’in de tüm âlemlere rahim olması, âlemdeki her bir varlığın, özeldi ise bireyin doğum öncesi ve sonrası bağımlılık hissettiği yegâne varlıktır. O olmadan kendini dış dünyadaki tehlikelere karşı koruyamaz¹⁸. Muhammed, bir anne gibi, çocuğunu doğumdan sonra da koruyup kollama görevini üstlenmiştir: “And olsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir” (Kur’ân 9/Tevbe,128).

Muhammed ruhtur, nefestir. O Allah’ın nefesidir. Âlemlere rahmettir: “(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik” (Kur’ân 33/Enbiyâ, 107). Âlemlere rahmet demek, âlemlerin varlığı olmak demektir. Allah’ın rahman ve rahim sıfatından hareketle, rahmetin manası daha bir açıklık kazanır. Rahm, rahmet, rahim kelimeleri aynı köktendir. Annenin rahmi ile âlemlerin rahmi kelime bazında eşdeğerdir. Her doğum bir rahim ile gerçekleşir. Doğum kelimesi de mevlid ile eşleştiğinde rahmet peygamberinin varlık kazanması/doğumu hem kâinatın doğumu hem de anne rahminden peygamberin doğumu şeklinde bir görüntü ortaya çıkarmaktadır.

“Allah Teâlâ’nın önce halk ettiği akıldır. Allah Teâlâ’nın önce halk ettiği kalemdir” hadislerinden anlıyoruz ki kalem, akl-ı evveldir. Cîlî’ye göre her ikisi de ruh-ı Muhammedî’nin iki yüzüdür. (Eraydın 2004, 99). Akıl ve kalem, sembolik düzlemde düşünme, bilinç gibi kavramlarla eşdeğerlik arz eder. Bir diğer ifade ile varlık bilgisinin içinde olan nur, Muhammed kalemi ile yazıldı, açığa çıktı. Böylece İlahi isimlerin tecellisi Muhammed ismi ile beyan olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Muhammed, bilgi/bilinç ile eşdeğer olur. Bilgi de kavranmak, işareti fark edilmek, üzerinde düşünülüp yeni açılımlar edinmek, sonuçları hissedilip yaşanmak için bir anahtardır. Hz. Muhammed, bilinç/varlık bilgisinin aksi/yansıtıcısı olarak bu dünyada sünnet ve hadisleri ile varlık bulmuştur. Muhammedî bilinç, büyük âlem olarak evrensel bilinçtir. İnsandaki bilinç ise küçük âlemdir. Küçük âlem ile büyük âlem arasındaki ilişkinin anlaşılması için önce akıl edilmeli(akl-ı evvel)/düşünülmeli, daha sonra da kalem ile çizilen evrensel bilincin içindeki yeri bilinmelidir.

Muhammedî nur olmasaydı yer ve gök gibi varlığı kuşatan mekân; gece ve gündüzü de içinde barındıran yüce zaman da var olmayacaktı. Çünkü bunların özü, maddesi, ruhu akl-ı evveldir. Akl-ı evvel burada tüm varlığın bilgisinin içinde bulunduğu büyük yazılımdır:

Ger Muhammed olmasa idi ayan

Olmayacaktı zemîn ü âsumân

¹⁷ “(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik” (Kur’ân, s. 33/Enbiyâ: 107)

¹⁸ Ey kitap ehli! Artık size elçimiz (Muhammed) gelmiştir. O, kitabınızdan gizleyip durduğunuz gerçeklerden birçoğunu sizlere açıklıyor, birçoğunu da affediyor. İşte size Allah’tan bir nur ve apaçık bir kitap (Kur’an) gelmiştir (Kur’ân, s. 5/Mâide: 15). “Peygamber size verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah’a karşı gelmekten sakının” (Kur’ân, s. 59/Haşr:7).

Ger Muhammed olmasa idi i yâr

Olmaz idi ay ü gün leyl ü nehâr (s. 62)

“Peygamber, mü’minlere kendi canlarından daha önce gelir” (Kur’ân 33/Ahzâb, 6). Ayetten de anlaşılacağı gibi Peygamber, varlık, bilgi, kavrayış ve saygı gösterilmesi gibi yönleriyle bireylerin kendi varlıklarından daha önce gelmektedir:

Hak teâla ne yarattı evvelâ

Cümle mahlûktan ki o önden ola (s. 60)

Bireyler kendilerinden önce onu bilmeli, tanımalı ve onun kavrayışını/mesajını/mahiyetini anlamalıdır. Çünkü o hüviyet/mahiyet itibarıyla asli varlığın/yüce yaratıcının ilmi/kalemi/aqlıdır.

Hüviyet kelimesinin kavramsal analizine bakılırsa en açık anlamıyla “kimlik” kavramı karşımıza çıkar. Kelimenin müştakı “hu”/O’dur. O ise “hu” ile Allah’ın zatına zamir olur. Muhammed ve tüm varlık “Hu”nun “abd”idir. Ayrıca Muhammed ve diğer irsal olunanlar/gönderilenler de “Hu”nun resulüdür. Yani “Hu”nun kimliğinin bilinmesi için gelen/gönderilen/irsal olunan mektuptur. Mektup ise zarfın içinde gizlidir. Zarf ve mazruf, önemlilik sırasına tabi tutulduğunda mazrufun zarftan önce bulunması hasebiyle daha önemli olan mazruftur, yani zarfın içindekidir. “Hu”yu anlamak için gönderileni anlamak, özünü/iletisini/içeriğini kavramak lazımdır. En açık ifade ile Muhammed, Allah’ın hüviyetinin/kimliğinin gösterenidir. O, varlığın aslı ve özü olan “Zât”ı / “Hu”yu bildiren bir göndericidir. O bize kendi içinde var olan sırları okumamızı/bilmemizi sağlayıp bize “*dâl olup medlûlü*” (Saraç 2007, 99) işaret etmektedir.

Yine peygamber Efendimiz “Allah’ın halk ettiği önce (senin) peygamberinin nurudur” buyurur (Sargut 2011, 18).¹⁹ Abdulkerim El Cili’nin ifadelerinden de anlaşıldığı üzere “Allah, Muhammed’i kendi nurundan ve bu âlemi de ondan yaratmıştır (Eraydın 2004, 99)”²⁰.

Bu nur/aydınlık, küfrün zulmetini/karanlığını aydınlığa çıkarır. Yani Hz. Muhammed karanlığa nur tutup, onlara varlık kazandırır. Karanlıklar içinde görünmeyen varlıkların tarafımızdan görünmesi için ısıya ve ışığa ihtiyaç vardır. Nur (ısı ve ışık) gelince karanlıklarda görünmeyen varlıklar vücut/beden kazanır ve algılanırlar. Bu yönüyle Hz. Muhammed, varlıklara kimlik kazandırır. Onlara hüviyet verir. Muhammed, öyle bir nurdur ki karanlıklar içinde nur ile varlık kazandırdığı doğru yola ancak onun ile varılır:

Kimse O’nsuz doğru yola varmadı

Kimse O’nsuz hak yolun başarmadı (s. 66)

O öyle bir nurdur ki tüm varlık Allah’ın ona verdiği nur sayesinde varlık elbisesi giyer:

Bil Muhammed’dür bu varlığa sebep

Ceht edip O’nun rızâsın kıl talep (s. 66).

4. Mit, Mitoloji, Mitoslar ve Mevlid’in Mitik Yapısı

Kutsala ilişkin anlatıların bilim dünyasında sıklıkla mitos ya da mit (myth) terimiyle ifade edildiği bilinmektedir. Bu bağlamda mitosları ele alıp inceleyen bilim dalı ise mitoloji ya da mitos

¹⁹ “Allah’ın ilk yarattığı şey Nebi’nin nurudur”. (Hatiboğlu 2007, 99)

²⁰ “Çünkü Hak evelliğin bildin ayân/Dinle imdi kılâyın sun’un beyân/Hak Telâlâ ne yarattı evvelâ/Cümle Mahlûktan ki önden ola/Hem sebep olmuş ola bu varlığa/Aşk ile dinleyeni Hak yarlığa/Mustafa ruhunu evvel kıldı var/Sevdi onu O Kerîm ü Girdigâr/Her ki doğru ümmet olur bil O’na/ O’nun ile var olur Hak’tan yana/Öndan oldu her nihân ü âşikâr/Arş ü ferş ü yer ve gökte ne ki var/Ger Muhammed olmasa idi ayân/Olmaycağı zemîn ü âsumân” (60-62).

bilim olarak adlandırılır (Gündüz 2009, 15). Mitoloji, yaygın anlamıyla, insanoğlunun genelde varlığın/kâinatın özelde ise insanın oluşum/var olma sürecini anlama gayretidir. Mit/mitoloji/mitos tanımı mit araştırmacılarının alanlarına göre değişmektedir. Bu konuda kavram karmaşası bulunmaktadır. Mitoloji araştırmacısı Rennie'nin "mit araştırmacısı sayısı kadar mit tanımı vardır" (Adıbelli 2011, 197) ifadeleri, var olan kavram karmaşasının bir diğer dışavurumudur.

Mit, kutsal gelenek, en eski vahiy, örnek gösterilecek model anlamlarında kullanılır. Mit kutsal olan öyküleri anlatmakla birlikte, bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini de anlatır. Ayrıca mit, her zaman bir yaratılışın öyküsü olarak da tanımlanmaktadır. Mit vasıtası ile bir şeyin nasıl yaratıldığı, nasıl var olmaya başladığı anlatılır (Eliade 1993: 9)²¹. Mitolojilerin hepsinde ortak yönler bulunur; örneğin tüm mitolojiler evrenin gizini çözmeye çalışmışlardır (İndirkaş 2007, 11).

Campbell, insana ait, türemiş (ortaya çıkmış) mitlerin insan vücudunun ve aklının eylemleri ile ortaya çıkan her şeyin esin kaynağı olduğunu söyler. Bununla birlikte mit için "kozmosun sonu gelmez enerjilerini insanın kültürel yaratımına akıtan gizli bir yarık" (Campbell 2010,13) ifadeleri ayrıca kayda değerdir. Mit konusunda Taylor'un söyledikleri çok çarpıcıdır. Ona göre mit, dünyanın bir açıklamasıdır (Adıbelli 2011, 197).

Mitoslar, bilim öncesi saf dünya görüşünün sanatsal özelliğe sahip bir ürünü olarak görülebileceği gibi, mitosların özünde 'gerçek' bir olayın yattığı ve bunun sanatsal bir biçimde işlenmiş olduğu da söylenebilir (Fromm 2003, 189). "Mitoslar, kozmosu ve bütünü oluşturan gerçekliklerin nasıl başladığını anlatır" (İndirkaş 2007,11). Bu yönüyle bakıldığında Mevlid, kozmosu ve bütünü oluşturan gerçeklerin nasıl başladığını anlatma yönüyle mitoslara benzer. Mevlid, mitoslar gibi "zaman ve mekân içerisinde gelişen bir tarihçeye sahip olarak sembolik bir dil kullanarak insanlığın dini ve felsefi görüşleri ile ruhun geçirdiği tecrübeleri" (Fromm 2003, 189) aktarmaktadır²².

İslam mitolojisi²³ tabiri çerçevesinde İslam mitolojisi kaynaklarını başlıklar halinde veren Ocak'a göre Siret'ün-Nebî'ler de bu kaynaklar arasında yer almaktadır (Ocak 2009, 159). Mevlid de bir siyer-i nebî özelliği taşımakla mitolojik bir eser hüviyetindedir.

Mevlid de mit/mitos gibi "Metafiziğin ve teolojinin ortaya koyduklarını yapay yollardan dramatik bir biçimde ifade eder (Eliade 2009, 399). İnsan bugünkü haliyle, mitsel olayların dolaysız sonucudur. Onun yapısı bu olaylarla oluşmuştur (Eliade 1993, 17).

Metaforik anlatımın hedefi ile mitolojik anlatıların/mitosların hedefi aynıdır. Çünkü her ikisi de varlığın iç yüzünü anlamaya yöneliktir. Bir diğer ifade ile mitoslar, metaforik anlatımlardır. Mevlid de varlığın iç yüzünü anlatmakla metaforik özellikleri ile mitolojik anlatılara ve mitoslara benzemektedir. Mitoslar, zamanla değişebilen ve kültürden kültüre geçişken yapısıyla insanın olduğu her yerde bir şekilde varlığını sürdürmektedir. İnsan bu anlatılar yoluyla kendisini ve içinde yaşadığı evreni tanımaya, tanımlamaya, geçmişe ve geleceğe yönelik bilinmeyi algılamaya ve metafizik âlemlerle irtibat kurmaya çalışmaktadır (Gündüz 2009, 25). İslam felsefesinde insanın veya tüm varlığın varlığı ve yaratılma serüveni ilk etapta Allah'ın varlığına ve onun yaratmasına ardından da akl-ı evvele (Nûr-ı Muhammedî'ye) bağlıdır. Bu meyanda ilk yaratılışı/doğumu bilmek insanın kendini bilmesi/tanması için önemlidir. Çünkü "insan varoluşuyla ve kozmos içindeki kendi öz varoluş biçimiyle ilgili her şey onu doğrudan doğruya ilgilendirir" (Eliade 1993, 18).

²¹ Mit, kişisellikten çıkarılmış düştür. Mit, ruhun dinamiğinin genel işleyişi içinde simgeseldir. Mitte belirtilen sorunlar ve çözümler bütün insanlık için dolaysızca geçerlidir (Campbell 2010, 30).

²² Bu aktarım sadece Mevlid ile sınırlı değildir. Mitolojik ve felsefi eserlerde buna benzer aktarımlar söz konusudur.

²³ İslam mitolojisi tabiri için bkz. (Ocak 2009, 137-163)

Mevlid içeriği ile (yaratılış olayını) anlatması yönüyle bu görevi üstlenmektedir²⁴. Mevlid'in anlaşılması onun mitolojik yönünün anlaşılması eksenine ayrıca oturur. Çünkü "içerdiği mitsel unsurların anlaşılması bir edebi eserin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlar" (Tökel 2000, 50).

Mitoslar, ritüel, orjin, kült, prestij ve eskatoloji mitosları gibi çeşitli türlerde bulunabilirler²⁵. "Mitos'un işlevi bilgi değil eylem, topluluğun doğrudan doğruya varlığını sürdürmesi için asıl önem taşıyan bir eylem"dir (Hooke 2002, 15). Ali Osman Kurt, Mevlid üzerinde yaptığı çalışmasında (2006) (2007); Mevlidin, gerek muhtevası, gerek halk nazarında gördüğü itibar ve gerekse kutsal sayılıp her yerde gelişigüzel okunmaması gibi özellikleri göz önüne alındığında pek çok açıdan mitoslara benzediğini belirtir.

Diğer eserlerde geçtiği gibi Mevlid'de de geçen, Allah'ın tüm varlığın yaratıcısı olması ve Hz. Muhammed'i de tüm varlığın özü, hamuru, sebebi kılması bilgisi, Mevlid'in bir yönüyle "orjin mitos" olarak değerlendirilebileceğine dair ipuçları barındırır. Çünkü nedenbilimsel mitos olarak bilinen orjin mitosunun işlevi, bir nesnenin nasıl doğduğunun imgesel bir açıklamasını sunmaktır (Hooke 2002, 16).

Mevlid'in misyonu ve işlevleri ile tamamlanmış mitolojinin işlevleri arasında benzerlikler bulunur. Nihai gizem, aşkın adlar ve biçimleri anlatması yönüyle metafizik-mistik yönelim işlevi (Campbell 2003,614) Mevlid'de de bulunmaktadır. Mevlid'de evrenin yaratılışı ile ilgili bilgiler ile mitolojinin evren imgesi oluşturma işlevi birebir uyuşmaktadır (Campbell 2003,617). İnsanın varlık âleminde kendi yerini bilmesi ve varlık âlem(in düzeni) ile uyum kazanması mevlidin okunması ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Mevlid'in bu işlevi, mitolojinin psikolojik yönelimi ifade eden "bireyin merkezileşmesi ve uyum kazanması (Campbell 2003, 629) işlevi ile de paralellik arz etmektedir.

Mevlid, İslam'ın "âlem inancını, Hz Peygamberin yaratılışını izah etmeye dayalı bir giriş mahiyetinde değerlendirir" (Yücedoğru 2007,213). Varlık âleminin yaratılışı, Muhammedî nur, akl-ı Muhammedi gibi yaratılışın aşamaları, insanın varlık âlemindeki yeri gibi bilgiler, İslamiyet'in tebliğinden sonra İslam âlemindeki müellifler tarafından da kaleme alınmışlardır. İlahi Mesaj'da (Kur'ân-ı Kerim) bu bilgiler asli bilgi olarak mevcuttur. Ayrıca İslam coğrafyasında çeşitli eserlerde bu bilgiler bulunmaktadır. Mevlid ve ona benzeyen çeşitli siyer kitapları bu eserlerden bazılarıdır. Söz konusu eserler ile Mevlid, konu olarak Hz. Muhammed'i işlerler²⁶. Mevlid'i bu kitaplardan ayıran en önemli özelliği, mitsel özellik taşımasıdır.

Hz. Muhammed'in (Nur-ı Muhammedî, Akl-ı Evvel, Kalem) gerçekliğinin nasıl yaşama geçtiğini anlatma özelliği ile Mevlid'in mitik yapısı uyuşmaktadır. Mevlid'de varlık âleminin yaratılışının ilk aşaması olarak Hz. Muhammed'in nurunun yaratılması bir anlamda "mit" olarak değerlendirilebilir. Çünkü mit, yaratılışın öyküsüdür. İslam felsefesi olan tasavvuf ya da gerçek

²⁴ Aşağıdaki açıklamalar çerçevesinden de bakıldığında Mevlid'in bir mitos olarak değerlendirileceğine dair işaretler bulunmaktadır: "Mitoslarla kıssalar arasında da bir şekilde ilişkiden söz edilebilir. Kıssa geçmişe ilişkin anlatılardır. Bu anlatılar tarihsel verilerle desteklenebilen hadiselerle yönelik olabileceği gibi, evrenin ve insanın yaratılışı, metafizik âlemde yaşanmış olaylar gibi geçmişe yönelik bilinmeyen hadiseler de olabilir. Dolayısıyla birçok kıssa, kutsalın öyküsü kapsamında düşünülebilir. Ancak kutsala yönelik anlatılar gibi yalnızca geçmişe yönelik değildir; geleceğe yönelik anlatılar da bu kapsamdadır. Kutsalın öyküsü ya da kutsala ilişkin anlatılar şeklinde tanımlayabileceğimiz mitoslar din dilinde ağırlıklı bir yer oluşturur. Her şeyden önce bu anlatılar, bunlara yer veren kutsal metinler ve inananlar açısından hakikatin ifadesidir. Tanrıya, tanrısal âleme, evrenin ve insanın oluşumuna, geçmişine ya da geleceğine veya herhangi bir unsurun, ritüelin, âdetin ya da herhangi bir nesnenin kutsal kökenine ilişkin bir anlatı ya da bir öykü, her ne kadar başkaları tarafından sorgulansa hatta gerçek dışı olarak nitelense de bu anlatıyı dile getiren inanan kişi ve kaynak tarafından doğru ve gerçek olarak kabullenilir (Gündüz 2009, 21).

²⁵ Mitos türleri hakkında geniş bilgi için bkz. (Hooke 2002, 14-20)

²⁶ Mevlid, hikmet yönüyle ayrıca kayda değerdir. "Eser sadece şairane imgelerden, edebi ifadelerden ve söz sanatlarından ibaret değildir. Bu çerçevede o okuyucusuna ve dinleyicisine hikmete ve irfana dayanan bir dünya görüşü sunmaktadır" (Uludağ 2007, 201).

felsefede geçen varlığın ilk yaratılış algısı bir mittir. İslam felsefesine göre Muhammedî gerçekliğin (âlemin yaratılışının sebebinin) nasıl yaşama geçtiği bilgileri Mevlid’de de aynen geçmektedir. Mevlid’de özel olarak edebi bir dil ile varlığın nasıl yaratıldığı, nasıl var olmaya başladığı anlatılır. Allah, Hz. Muhammed’i nur aynası olarak yaratmıştır. Böylece kemâlât o nur/ ayna ile izhar edecektir. Açığa çıkacaktır (Filiz 2008, 44).

Mevlid’de geçen varlığın ilk yaratılma zamanı/anı, tasavvuf felsefesinin üzerinde durduğu en önemli hatta en önde gelen konusudur. Mevlid’de geçen bu konu, bir anlamda insanın “kendisini kozmosla ve kozmik ritimlerle ayrılmaz biçimde bağlantılı olarak” (Eliade 1994, 11) algılaması amacına hizmet eder.

Mevlid, kâinatın varoluşu/varlığı ile ilgili bilgileri verirken aslında yaratılışın ilk zamanı olan büyük zamanı bildirmektedir. Büyük zamanı yeniden güncel hale getiren mit, dinleyenlerin insan ötesi, tarih ötesi bir düzeye sıçramasını sağlar. Böylece bireyi, varoluş düzeyinde ulaşılması mümkün olmayan bir gerçekliğe yaklaştırır (Adıbelli 2011,210).

Mevlid, bir siyer kitabı olma özelliği ile ayrıca önemlidir. Siyer kelimesi köken olarak “gezinti” anlamındaki “seyir” kelimesi ile kökteştir. İlk yaratılışa bir gezinti yapmayı sağlamak adına kıymetli bir eserdir. Gezinti, görmek ve yaşamaktır. Mevlid varlığın ilk yaratılma anına bizi alır götürür ve o anı gösterir. Bir anlamda tekrar yaşatır. Bir bireyin bir yerde gezintisi onun orayı tekrar yaşaması, hatırlaması anlamına gelir. Mevlid de bizi varlığın ilk anına bir gezintiye çıkarmaktadır. Bu yönüyle bizlere yeniden doğuşu tekrar göstermekte ve hatırlatmaktadır. Dini ritüeller, kutsala yönelişin göstergesidir. Ritüeller bir anlamda sembolik eylemlerdir. Asli olan tecrübeleri gerçekleştirerek hatırlatır. “Ritüelin amacı “geçmişte yaşanmış bir olayı tekrar güncelleştirmek ve bugünün insanını geçmişin bu olayının çağdaşı yapmaktır” (Köleleki 2007, 360).

5. Sonuç

Peygamberler toplumların/insanların, kâinatın düzeni ile uyumunu sağlamak, aralarındaki bağı pekiştirmek ve onları kozmosa dâhil etmek için kâinatın düzenleyicisi/rabbi tarafından gönderilen/görevlendirilen unsurlardır. Varlık âleminin yeryüzü serüveninde bu göreve yine insanlar arasından peygamberler seçilmiş/gönderilmişlerdir.

İnsanoğlunun kendi peygamberlerinin doğumları, yaratılışları ile ilgili bilgileri anlatmaları ve kaleme almaları onlar için bir anlamda bir zorunluluktur. Çünkü kendi kurtuluşlarına vesile olan unsuru sürekli canlı tutmak ve gelecek nesillere aktarma inancı taşımaktadırlar.

Anlatıma ve yazmaya dayalı edebi metinlerin büyük çoğunluğunu oluşturan bu türden anlatılar, dünya edebiyatında sıklıkla görülmektedir. Türk Edebiyatının çeşitli evrelerinde peygamber kıssalarını görmek mümkündür. Klâsik Türk Edebiyatı geleneğinde özellikle Hz. Muhammed’in hayatı çokça işlenmiştir. Öyle ki peygamber sevgisi, konu olarak gazellerde, kasidelerde, mesnevilerde büyük yekûn tutar. Hatta nazım türü olarak naatların varlığı oldukça fazladır.

Klâsik Türk Edebiyatımızda özellikle “siyer-i nebi” olarak bilinen Hz. Peygamberin hayatını konu edinen çok özel edebi türler bulunmaktadır. Mevlid, bu edebi türler arasında önemli bir yere sahiptir. Mevlid, Hz. Muhammed’in insanlık âleminde muhteşem bir şekilde açığa çıkışının bir törenidir. Bir anlamda bir ritüel olan doğum ve okunma ayinini barındıran, geçmişte yaşanan bir olayı tekrar güncellemek ve günümüz insanını bu olaya şahit kılarak çağdaşı yapmak rolünü üstlenen mitolojik bir eser hüviyeti taşır. Mevlid, bizi ilk yaratılış anına seyre/gezintiye götüren bir siyer kitabıdır.

Mevlid, kâinatın varoluşu/varlığı ile ilgili bilgileri verirken aslında yaratılışın ilk zamanı olan büyük zamanı bildirmektedir. Büyük zamanı yeniden güncel hale getiren Mevlid, dinleyenlerin insan ötesi, tarih ötesi bir düzeye sıçramasına olanak sağlar.

Mevlid(ler) siyer-i nebi olmalarından dolayı içeriğinde peygamberin hayatından kesitler taşımakla birlikte, özellikle Hz. Peygamberin doğumu üzerinde durur. Bu kutlu doğum işlenirken peygamberin doğduğu anın canlandırılması ayrıca kayda değerdir. Fakat mevlidi önemli kılan özelliklerinden biri, varlık âleminin doğumunu da konu edinmesidir. Mevlid, İslam'ın âlem ve yaratılışı inancını anlatır. Bu anlatımda bulunurken, Hz Peygamberin yaratılışını temel alır. Varlık âleminin yaratılması işlenirken, âlemin varlığını borçlu olduğu varlık olan Allah'ın yarattığı ilk nur ile paralel işlenmesi Mevlid'e ayrıcalık katmaktadır. Söz konusu nur, Hz. Muhammed'in nurudur. Bu nur, yüce düzen koyucunun yaratmaya başladığı an yarattığı ilk varlıktır. Diğer varlıkların varlık kazanması bu nurun varlığıyla olur.

Varlık âleminin yaratılmasına dair verdiği bilgilere bakıldığında Mevlid'in ayrıcalıklı bir eser olduğu görülmektedir. Mitolojik anlatılar kâinatın oluşumu bilgisini, varlığın ilk yaratılma serüvenini barındırır. Bu özellikler çerçevesinden bakıldığında mevlid, mitolojik bir anlatıda olan özellikleri barındırmaktadır.

Mevlid, tasavvuf felsefesinin/düşüncesinin yaratılış konusunda anlayışını taşıyan felsefi bir eserdir. Eser yaratılış hakkında bilgiler sunduğu için mitolojik bir zemine oturmaktadır. Mevlid'de geçen varlığın ilk yaratılma zamanı, tasavvuf felsefesinin üzerinde durduğu en önemli hatta en önde gelen konudur. Mevlid'de geçen bu konu, bir anlamda insanın kendisini kozmosla ve kozmik ritimlerle ayrılmaz biçimde bağlantılı olarak algılaması amacına hizmet eder.

Mevlid'de geçen, Allah'ın tüm varlığın yaratıcısı olması ve Hz. Muhammed'i de tüm varlığın özü, hamuru, sebebi kılması bilgisi, Mevlid'in bir yönüyle "orjin mitosu" olarak değerlendirilebileceğine dair ipuçları barındırır. Mevlid'in misyonu ve işlevleri ile tamamlanmış mitolojinin işlevleri arasında benzerlikler bulunur. Nihai gizem, aşkın adlar ve biçimleri anlatması yönüyle metafizik-mistik yönelim işlevi Mevlid'de de bulunmaktadır.

Mevlid'de evrenin yaratılışı ile ilgili bilgiler ile mitolojinin evren imgesi oluşturma işlevi birebir uyumaktadır. İnsanın varlık âleminde kendi yerini bilmesi ve varlık âlem(in düzeni) ile uyum kazanması mevlidin okunması ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Mevlid'in bu işlevi, mitolojinin psikolojik yönelimi ifade eden bireyin merkezileşmesi ve uyum kazanması işlevi ile de paralellik arz etmektedir.

KAYNAKÇA

ADIBELLİ, Ramazan, **Mircea Eliade ve Din**, İz Yayıncılık, İstanbul 2011.

AKSOY, Hasan, "Mevlid", *İslam Ansiklopedisi* C. 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004, s. 482-484.

ALGÜL, Hüseyin, **Osmanlı Kültüründe Hz. Peygamber Sevgisi**, Risale Yayınları, İstanbul 2008.

ALICI, Gülcan Tanıdır, **Mevlid Maraşı Kurra-zâde Nâdiri**, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş 2009.

ARSLAN, Mustafa, "Söylem Mitos ve Tarih: Popüler Dini Literatürde Hz. Muhammed(sav) Tasavvuru-Muhammediye Örneği", **Milel ve Nihal** C:6, S. 1(2009), s.195-219.

ASLANTÜRK, Hümeysra, "Süleyman Çelebi Mevlidi'nin Kuranî Kaynakları", **Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu**, 16-17 Nisan 2009 Bursa, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2010, s. 259-273.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

- BEKTAŞ, Ekrem, “Diyarbakırlı Kâmi ve Mevlidi”, **Turkish Studies** C.6, S. 1 (Winter 2011), s. 779-856.
- CAMPBELL, Joseph, **Kahramanın Sonsuz Yolculuğu**, Çeviren Sabri Gürses, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2010.
- CAMPBELL, Joseph, **Yaratıcı Mitoloji Tanrının Maskeleri**. 2. Baskı. Çev.: Kudret Emiroğlu, İmge Yayınevi Ankara 2003.
- CEYHAN, Adem, “Süleyman Nahifi'nin Mevlidü'n-Nebi Mesnevisi”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 14 2000: 89-141.
- CHITTIK, William, **Tasavvuf Kısa Bir Giriş**. 5. Baskı. Çev.: Turan Koç, İz Yayıncılık, İstanbul 2011.
- DEMİRCİ, Mehmet, “Hakikat-ı Muhammediye” **İslam Ansiklopedisi**, C. 15, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, s. 179
- DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat** 26. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2010.
- ELIADE, Mircea, **Dinler Tarihine Giriş**, Çev.: Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2009.
- ELIADE, Mircea, **Mitlerin Özellikleri**, Çev.: Sema Rifat, Simavi Yayınları, İstanbul 1993.
- ERAYDIN, Selçuk, **Tasavvuf ve Tarikatlar**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları:82, İstanbul 2004.
- FİLİZ, Lütfi, **Noktanın Sonsuzluğu**, Pan Yayıncılık, İstanbul 2008.
- FROMM, Erich, **Rüyalar Masallar Mitoslar**, Çev.: Aydın Arıtan ve Kaan H Ökten, Arıtan Yayınevi, İstanbul 2003.
- FUCHS, H, ve PEKOLCAY Necla, “Mevlid”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 8, Milli Eğitim Bakanlığı, Eskişehir 1997, s. 171-176
- GIBB, E.J.Wilkinson, **Osmanlı Şiir Tarihi A History of Ottoman Poetry**, Çev.: Ali Çavuşoğlu, Cilt I. Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- GÜLER, Zülfi, “Yunus Emre'nin Nûr-ı Muhammedî Anlatımının Türk Yaratılış Destanlarıyla Benzerliği”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 16, S. 2 (2006), s.63-72
- GÜNDÜZ, Şinasi, “Kutsal Hakkında Konuşmak: Dinsel Söylemde Mitos”, **Milel ve Nihal** C.6, S. 1 (2009), s.9-26.
- HATİBOĞLU, İbrahim “Hadis Arka Plânı ve Kaynakları Açısından Vesiletü'n-Necât”, **Süleyman Çelebi ve Mevlid Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri**, 18-20 Ekim 2007, Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları, Bursa 2007, s. 95-105.
- HOOKE, Samuel Henry, **Ortadoğu Mitolojisi**, 4. Baskı. Çev.: Alaeddin Şenel, İmge Kitabevi, Ankara 2002.
- İBN ARABİ Muhyiddin, **Allah'ın İsimlerinin Sırları**, Çev.: Ramazan Biçer, Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2010.
- İNDİRKAŞ, Zühre, **Türk Mitosları ve Anadolu Efsanelerinin İz sürümü**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2007.
- İslam ve Toplum** İlmihal C. II, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.

- İZUTSU, Toshihiko, **İbn Arabî'nin Füsüsündeki Anahtar Kavramlar**, Çev.: Ahmet Yüksel Özemre, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2005.
- KARA, Mustafa ve KEMİKLİ, Bilal, **Süleyman Çelebi ve Mevlid Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri**, Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları, Bursa 2007.
- KARACABEY, Salih, “Vesiletü'n-Necât'ın Hadis Açısından Analizi”, **Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu**, 16-17 Nisan 2009 Bursa, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2010, s. 274-291.
- KEMİKLİ, Bilal ve ÇETİN, Osman, **Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2010.
- KILAVUZ, Ahmet Saim, “Mevlid'in Akaid ve Kalam Açısından Analizi”, **Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu**, 16-17 Nisan 2009 Bursa, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2010, s. 292-300.
- KILIÇ, Mahmut Erol, “Hakikat-ı Muhammediye”, **Sufi Gelenek ve Hayat Keşkül**, S. 12 (Bahar 2007), s. 30-33.
- KIZIL, Hayreddin, “Diyarbakır ve Çevresinde Yazılmış Mevlitlerin Konularına Göre Tasnifi Denemesi”, **e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi -www.e-sarkiyat.com- ISSN: 1308-9633**, S. VII, (Nisan 2012), s. 116-150
- KÖLELEKLİ, Hayati, “Mevlidle İlgili İnanç ve Tutumlar”, **Süleyman Çelebi ve Mevlid Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri**, 18-20 Ekim 2007 Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları, Bursa 2007, s. 358-398.
- KUR'ÂN, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- KURNAZ, Cemal, “Mevlit Bir Vuslat Şiiri Olarak Okunabilir mi?”, **Süleyman Çelebi ve Mevlid Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri**, 18-20 Ekim 2007 Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları, Bursa 2007, s. 106-114.
- KURT, Ali Osman, “Süleyman Çelebi'nin Mevlid (Vesiletü'n-Necât)inde Mitolojik Unsurlar”, **Ekev Akademi Dergisi**, S. 29 (Güz 2006), s. 179-190.
- KURT, Ali Osman, “Süleyman Çelebi'nin Vesiletü'n-Necat İsimli Eserinin Mitolojik Açından Değerlendirilmesi”, **Süleyman Çelebi ve Mevlid Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri**, 18-20 Ekim 2007 Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları, Bursa 2007, s. 156-170.
- MAZIOĞLU, Hasibe, “Türk Edebiyatında Mevlit Yazan Şairler”, **Ankara Üniversitesi D.T.C.F Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Enstitüsü**, C. VI, S. I (1974), s. 31-63.
- MASSIGNON, Louis, “Nûr-ı Muhammedî” **İslam Ansiklopedisi**, C.9, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Eskişehir 1997, s. 362.
- OCAK, Ahmet Yaşar, “İslâm'ın Temel İnançları Etrafında Oluşan “Mitolojik” Kültür: “İslâm Mitolojisi””, **Milel ve Nihal** C.6, S.1 (2009), s.137-163.
- OKİÇ, M. Tayyip, “Çeşitli Dillerde Mevlidler Ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercümelere”, **Atatürk Üniversitesi, İslamî İlimler Fakültesi Dergisi**, S.1 (1976), s.17-78.
- ÖZEL, Ahmet, “Mevlid”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004, s. 475-479.
- PEKOLCAY, Necla, “Mevlid”, **İslam Ansiklopedisi** C. 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004, s. 485-486.

- PEKOLCAY, Necla, **Mevlid Süleyman Çelebi**, Sufi Kitap, İstanbul 2005.
- SARAÇ, Yekta M.A., **Klâsik Edebiyat Bilgisi**, 3F Yayınevi, İstanbul 2007.
- SARGUT, Cemâlnur, **Cân-ı Cândır Hazret-i Ahmed Muhammed Mustafa**, Nefes Yayınları, İstanbul 2011.
- SCHIMMEL, Annemarie, **İslamın Mistik Boyutları**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2004.
- SCHOUN, Fritjof, “Hz. Muhammed’in Manevi Manası” Çev.: Seda Yeşildal, **Sufi Gelenek ve Hayat Keşkül**, S. 12 (Bahar 2007), s. 20-27.
- SUNAR, Cavit, **Tasavvuf Felsefesi veya Gerçek Felsefe**, Anadolu Aydınlanma Vakfı, İstanbul 2003.
- ŞEKER, Mehmet “Mevlid”-Osmanlılarda Mevlid Törenleri-, **İslam Ansiklopedisi**, C. 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004, s. 479-480.
- TATCI, Mustafa, “Hüseyin Vassaf Bey’in Mevlid Şerhi: Gülzar-ı Aşk”, **Süleyman Çelebi ve Mevlid Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri**, 18-20 Ekim 2007 Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları, Bursa 2007, s. 251-269.
- TÖKEL, Dursun Ali, **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar**, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.
- ULUDAĞ, Süleyman, “Süleyman Çelebi’nin İnanç ve Fikir Dünyası”, **Süleyman Çelebi ve Mevlid Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri**, 18-20 Ekim 2007 Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları, Bursa 2007, s. 182-209.
- VASSAF, Hüseyin, **Mevlid Şerhi Gülzar-ı Aşk**, Dü.: Mustafa Tatçı, Musa Yıldız ve Kaplan Üstüner, Dergah Yayınları, İstanbul 2006.
- YAVUZ, Kemal, “Mevlid’in Türkçe Kaynakları Şerhleri ve Mevlid Metni Üzerine”, **Süleyman Çelebi ve Mevlid Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri**, 18-20 Ekim 2007 Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları, Bursa 2007, s. 61-86.
- YÜCEDOĞRU, Tevfik, “İnanç Esasları Açısından “Vesiletü'n-Necat” **Süleyman Çelebi ve Mevlid Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri**, 18-20 Ekim 2007, Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları, Bursa 2007, s. 201-218.